

UNIVERSITATEA DE VEST DIN TIMIȘOARA
FACULTATEA DE DREPT
ȘCOALA DOCTORALĂ

TEZĂ DE DOCTORAT

**Adaptarea și echilibrarea contractelor civile. Inducții
spre o sistematizare doctrinară**

**Conducător științific: prof. univ. dr. Irina
SFERDIAN**

Doctorand: Maximilian-Andrei DRUȚĂ

Timișoara

2021

CUPRINS

INTRODUCERE	7
PARTEA I. ETIOLOGIA ADAPTĂRII ȘI ECHILIBRĂRII CONTRACTELOR CIVILE. FUNDAMENTE TEORETICE RELEVANTE	10
1.ASPECTE INTRODUCTIVE	10
2.PRINCIPIILE RELEVANTE ALE ADAPTĂRII ȘI ECHILIBRĂRII CONTRACTELOR	14
2.1. PRINCIPIUL AUTONOMIEI DE VOINȚĂ	14
2.2. LIBERTATEA CONTRACTUALĂ ȘI PRINCIPIILE CARE O ACOMPANIAZĂ	18
2.3. PRINCIPIUL BUNEI-CREDINȚE	36
2.4. TEORIA SOLIDARISMULUI CONTRACTUAL	69
2.5. <i>CLAUSULA REBUS SIC STANTIBUS</i> ȘI ALTE TEORII PRIVIND IMPREVIZIUNEA	87
2.6. PRINCIPIUL <i>FAVOR CONTRACTUS</i>	89
3.ADAPTARE ȘI ECHILIBRARE	92

3.1. SCURTE EXPLICAȚII CU PRIVIRE LA NOȚIUNILE DE ADAPTARE ȘI ECHILIBRARE A CONTRACTELOR	92
4.CONCLUZII DESPRE FUNDAMENTELE ADAPTĂRII CONTRACTELOR	104
PARTEA A II-A. ADAPTAREA. REMEDIU PENTRU CONTRACTELE AFECTATE DE EROARE SAU LEZIUNE	105
1.EROAREA ȘI REMEDIILE JURIDICE PUSE LA DISPOZIȚIA PĂRȚILOR	106
1.1. PREAMBUL	106
1.2. SANȚIUNE: ANULABILITATEA SAU ADAPTAREA CONTRACTULUI?	117
1.3. CONCLUZII INTERMEDIARE	126
2.LEZIUNEA ÎN LUMINA BUNEI-CREDINȚE. REMEDIEREA CONTRACTULUI LEZIONAR	127
2.1. INTRODUCERE. SCURT ISTORIC	127
2.2. DOMENIUL DE APLICARE	130

2.3. NOȚIUNEA, CERINȚELE ȘI FUNDAMENTUL LEZIUNII	141
2.4. CONCEPȚIILE ȘI STRUCTURA LEZIUNII	155
2.5. SANȚIUNEA NULITĂȚII RELATIVE. ALTERNATIVA ADAPTĂRII CONTRACTULUI	162
2.6. CONCLUZII DESPRE LEZIUNE	183
3. CONCLUZIILE GENERALE ALE PĂRȚII A II-A	185
PARTEA A III-A. IMPREVIZIUNEA ȘI ADAPTAREA ȘI ECHILIBRAREA CONTRACTELOR	186
1. ASPECTE GENERALE PRIVIND IMPREVIZIUNEA	189
1.1. PREAMBUL	189
1.2. FUNDAMENTE	191
1.3. ELEMENTE DE DREPT COMPARAT	194
1.4. VERSIUNEA IMPREVIZIUNII DIN DREPTUL ROMÂNESC. ROLUL BUNEI-CREDINȚE	213
1.5. CONCLUZII INTERMEDIARE	231

2.EPICENTRUL	IMPREVIZIUNII.
CONTRACTELE CU TITLU ONEROS _____	233
2.1. CHESTIUNI PREALABILE DESPRE	
CONTRACTELE CU TITLU ONEROS _____	233
2.2. IMPREVIZIUNEA ÎN CONTRACTELE	
COMUTATIVE _____	235
2.3. IMPREVIZIUNEA ÎN CONTRACTELE	
ALEATORII _____	283
3.IMPREVIZIUNEA ÎN CONTRACTELE DE	
CREDIT ÎN	
VALUTĂ _____	298
3.1. ASPECTE GENERALE PRIVIND RISCURILE	
VALUTARE INERENTE CREDITELOR ÎN	
MONEDĂ STRĂINĂ ȘI IMPACTUL LOR SOCIO-	
ECONOMIC _____	298
3.2. COMENTARIUL DECIZIEI NR. 623/2016 A	
CCR PRIVIND LEGEA DĂRII ÎN PLATĂ. „UN	
FLEAC, M-AU CIURUIT!”	
_____	322
3.3. COMENTARIUL DECIZIEI NR. 62/2017 A CCR	
PRIVIND PROIECTUL DE LEGE A CONVERSIEI	
CREDITELOR ÎN VALUTĂ _____	339

4.REGULA ADAPTĂRII CONTRACTELOR CU TITLU ONEROS AFECTATE DE IMPREVIZIUNE. EXCEPȚIA ÎNCETĂRII _____	344
4.1. PREVEDEREA GENERALĂ ÎN MATERIE, INSTITUITĂ PRIN ART. 1271 ALIN. (2) C. CIV. _____	344
4.2. CLAUZE DE ADAPTARE _____	363
5.EXISTĂ IMPREVIZIUNE ÎN CONTRACTELE CU TITLU GRATUIT?_____	368
5.1. APLICABILITATEA IMPREVIZIUNII ÎN CONTRACTELE CU TITLU GRATUIT	368
5.2. CONCLUZII INTERMEDIARE _____	383
6.EFECTUL PANDEMIEI COVID-19 ASUPRA EXECUTĂRII CONTRACTELOR. FORȚĂ MAJORĂ, CAZ FORTUIT, IMPREVIZIUNE SAU... DEPINDE? _____	385
6.1. DEMELIMITAREA IMPREVIZIUNII DE IMPOSIBILITATEA FORTUITĂ DE EXECUTARE _____	385
6.2. ANALIZA <i>IN EXTENSO</i> A IMPOSIBILITĂȚII FORTUITE DE EXECUTARE ȘI A IMPREVIZIUNII _____	390

6.3. CONCLUZII INTERMEDIARE	409
7.FORME DE ADAPTARE ATIPICE PREVĂZUTE DE CODUL CIVIL	411
7.1. NULITATEA PARȚIALĂ ȘI ÎNLOCUIREA DE DREPT A CLAUZELOR NULE CU PREVEDERILE SUPLETIVE	411
7.2. INEFICACITATEA CLAUZELOR NEUZUALE	412
7.3. ESTE REDUCEREA CUANTUMULUI CLAUZEI PENALE DE CĂTRE INSTANȚA DE JUDECATĂ O FORMĂ DE ADAPTARE?	414
8.CONCLUZIILE RECAPITULATIVE ALE PĂRȚII A III-A	419
CONCLUZII GENERALE	421
BIBLIOGRAFIE	423

ADAPTAREA ȘI ECHILIBRAREA CONTRACTELOR CIVILE. INDUCȚII SPRE O SISTEMATIZARE DOCTRINARĂ

REZUMAT

În cadrul acestei lucrări, ne-am propus să analizăm adaptarea și echilibrarea contractelor, mai ales din perspectiva reglementărilor generale și speciale din Codul civil, dar, într-o mai mică măsură, și din cea a drepturilor consumatorilor, în special din punct de vedere al dezechilibrelor la care aceștia sunt expuși în contractele de credit în valută.

Lucrarea este structurată în trei părți. *Prima parte* cuprinde patru capitole, respectiv: (i) aspecte introductive; (ii) principiile relevante pentru adaptarea și echilibrarea contractelor (autonomia de voință, libertatea contractuală, consensualismul și forța obligatorie a contractului, buna-credință, solidarismul contractual, clauza *rebus sic stantibus* și *favor contractus*); (iii) definiția și clasificarea adaptării și echilibrării contractelor, care vor fi definite și clasificate; (iv) concluziile primei părți.

În cadrul primului capitol al primei părți, am observat că a fost necesară o modificare conceptuală, o evoluție și o schimbare de paradigmă, făcându-se trecerea de la radicala forță obligatorie a contractului, considerată inițial ca derivată din autonomia de voință și libertatea contractuală, către buna-credință, echitate și chiar la teoria solidarismului contractual, care uzează de aceste concepte fără a uita și de latura pragmatică a interesului. Așa s-a născut posibilitatea unei ingerințe în conținutul contractual, fie ea legislativă sau judiciară. Desigur, aceste situații sunt și trebuie tratate, în opinia noastră, ca niște atenuări sau excepții de la principiul sancționării contractelor. Adaptarea convențională, pe de altă parte, nu este altceva decât o expresie a principiului libertății contractuale și a principiului *pacta sunt servanda*.

Codul civil român în vigoare a încercat o conciliere a principiilor libertății contractuale, consensualismului și al forței obligatorii cu principiile bunei-credințe și echității, stabilind reguli, limitări și excepții de la acestea. Până la urmă, optarea pentru o soluție sau alta este o chestiune de politică legislativă influențată de politica statală de la un moment dat, care, la rândul ei, ține cont de contextul social și de cerințele actuale.

În anumite cazuri, principiile amintite se află în stare de complementaritate, pe când, în unele situații, acestea se vor afla în concurs, iar unele vor câștiga și altele vor pierde în raport cu celelalte. De exemplu, principiul bunei-credințe merge împreună cu forța obligatorie atunci când impune executarea obligațiilor după un anumit standard al diligențelor, dar se desparte de aceasta în ipoteza impreviziunii, când îi cere creditorului să dea curs solicitării de negociere a adaptării contractului.

Definiția adaptării contractelor, din punctul nostru de vedere, este următoarea: un mecanismul juridic stabilit în favoarea cel puțin uneia dintre părțile unui contract pentru a modifica cel puțin una dintre prestații, direct, prin voința părții sau a legii, sau indirect, pe cale judiciară, sub aspectul calității, cantității sau modului de executare, într-un mod adecvat voinței părții, părților, legii sau împrejurărilor actuale, cu scopul de a salva raportul juridic contractual.

A doua parte cuprinde, în două capitole, analiza viciilor de consimțământ în cazul cărora legiuitorul a prevăzut opțiunea adaptării pentru salvarea contractului de la aneantizarea prin anulare, iar în ultimul capitol vom prezenta scurte concluzii ale celei de-a doua părți a tezei.

În primul capitol, am analizat eroarea sub aspectul noțiunii, clasificărilor și condițiilor, astfel cum este reglementată în Codul civil, iar la final am arătat modul de operare a nulității relative și cum poate fi evitată prin intermediul adaptării, de către cel al cărui consimțământ nu a fost viciat. Viciul de consimțământ al erorii a fost reformat față de vechea reglementare, fiind o chestiune de interes eminentamente privat, motiv pentru care legiuitorul a prevăzut doar sancțiunea nulității relative actului, care conduce la protejarea lui *errans*. Falsa reprezentare trebuie să cadă asupra unei împrejurări esențiale sau considerate esențiale, având caracter determinant pentru exprimarea consimțământului și deci a încheierii contractului. Însă, pentru a putea beneficia de protecția legală, *errans* trebuie să fie în afara unei culpe în privința neafării împrejurărilor reale în care a fost încheiat contractul, raportat la caracteristicile sale fizice și psihice (inclusiv intelectuale) și la standardul de conduită pe care ar fi trebuit să îl atingă, în același context faptic/juridic. Totuși, pentru că eroarea nu presupune o vinovăție a contractantului neafat în eroare, acesta are la îndemână instituția juridică a adaptării contractului, pe care legiuitorul i-a permis să o facă unilateral, în principiu, fără

posibilitatea lui *errans* de a o refuza (permiterea unui refuz nejustificat ar fi echivalat cu validarea unei atitudini contrare bunei-credințe). În acest fel, s-a dat prevalență principiului *favor contractus*, fiind evident că menținerea contractului este mai utilă din punct de vedere economic decât desființarea sa. Prerogativa adaptării unilaterale este un drept potestativ, pe care nici *errans*, nici instanța nu îl poate cenzura, de regulă.

În cel de-al doilea capitol, aceleași analize i-a fost supusă și leziunea, tot din perspectiva cerințelor, a definirii termenului, a concepțiilor asupra leziunii, urmând ca, în final, să fie aprofundate nulitatea relativă, reducerea prestației părții lezate și remediul adaptării. Leziunea este o instituție juridică inovată de Codul civil actual, care comportă numeroase interpretări și probleme strâns legate de acestea, motiv pentru care lucrarea a încercat să etaleze unele dintre ele și chiar să ofere soluții în anumite cazuri. Pe lângă complicațiile care pot apărea în cazul anulării și al confirmării contractelor lezionare în care părțile sunt formate din mai multe persoane, adaptarea judiciară a unui contract dezzechilibrat *ab initio* este, la rândul ei, problematică, implicând varii ipoteze. Leziunea dă dreptul la o adaptare care poate fi cerută

judiciar, fiind supusă controlului *a priori* al instanței de judecată cu privire la caracterul său echitabil și oportun, rămânând la discreția acesteia dacă va admite sau nu această alternativă în detrimentul nulității relative.

Așadar, adaptarea nu este echivalentă cu echilibrarea, pentru că uneori o implică (cazul leziunii), dar alteori nu (cazul erorii). Când vom avea echilibrare, vom avea și o potrivire a prestațiilor contractuale, deci o adaptare, dar nu totdeauna când vom fi în prezența adaptării vom vorbi automat și despre echilibrare. Așadar, dezechilibrul nu este numitorul comun al adaptării contractelor, decât în cazul adaptării prin echilibrare.

Cea de-a treia parte a lucrării aduce în prim plan impreviziunea și cuprinde opt capitole. Primul capitol l-am dedicat prezentării unor aspecte generale privind impreviziunea, cum ar fi fundamentele, sursele de inspirație transnaționale ale legislatorului român și modul în care a fost reglementată impreviziunea în România în funcție de acestea.

Cel de-al doilea capitol privește incidența impreviziunii în contractele cu titlu oneros, iar în cadrul lui vom analiza o serie de aspecte nelămurite în doctrină legate de modalitatea de stabilire a pragului onerozității

excesive, precum și de determinare a sa în funcție de valorile subiective și obiective ale prestațiilor de la momentul încheierii contractului, respectiv de la data scadenței. Ulterior, am prezentat argumentele pentru care imprevisiunea este aplicabilă și contractelor aleatorii.

Capitolul al treilea abordează modul în care se manifestă imprevisiunea în contractele de credit în valută, aducând în discuție Deciziile Curții Constituționale a României nr. 623/2016 și nr. 62/2017, care au vizat neconstituționalitatea Legii nr. 77/2016 a dării în plată și a proiectului de lege privind conversia creditelor în valută.

În capitolul patru, am analiza adaptarea în caz de imprevisiune, stabilindu-se că aceasta este prioritară față de soluția încetării contractului, și modul în care judecătorul poate proceda pentru a adapta un contract afectat de imprevisiune, în baza reglementării generale prevăzute de art. 1271 C. civ. Ulterior, am detaliat clauza de revizuire (*hardship*) și cea de indexare, care, teoretic, au rolul de a conduce la o adaptare extrajudiciară a contractului.

În capitolul cinci am aprofundat modul în care imprevisiunea se manifestă în contractele cu titlu gratuit.

Având în vedere realitatea actuală generată de pandemia COVID-19, nu am putut omite analiza modului în care aceasta și/sau soluțiile legislative adoptate pentru combaterea ei interferează cu executarea contractelor, respectiv modul în care se metamorfozează în forță majoră, caz fortuit sau impreviziune în raporturile contractuale, toate acestea urmând să fie prezentate în capitolul șase.

Capitolul șapte prezintă o serie de ipoteze de adaptare *lato sensu* care nu sunt expres calificate astfel de Codul civil, respectiv nulitatea parțială și înlocuirea *ope legis* a clauzelor eliminate cu prevederile supletive, lipsirea de efecte a clauzelor neuzuale, precum și reducerea cuantumului clauzei penale, ca modalitate atipică de ajustare în faza neexecutării obligațiilor contractuale.

La finalul părții a treia, în cadrul capitolului opt, am tras concluziile aferente acesteia.

Incursiunea pe care am încercat-o a fost un fel de *roller coaster* pe șinele impreviziunii, nu în scop de amuzament, ci de scrutare științifică a anumitor trasee ale sale, rămânând a fi explorate celelalte. Astfel, am început cu studiul comparativ raportat la reglementările din alte state (*i.e.*, Franța, provincia Quebec din Canada,

Germania, Italia, Anglia) și la instrumentele în materie de comerț internațional (*i.e.*, Principiile UNIDROIT, PECL, DCFR), unele dintre ele constituind și principalele surse de inspirație pentru redactarea art. 1271 din Codul civil român.

Se poate observa că majoritatea reglementărilor (cu mici excepții) acceptă posterioritatea, imprevizibilitatea rezonabilă și neasumarea evenimentului drept condiții pentru invocarea imprevizunii. De asemenea, de regulă, într-un mod sau altul, este recunoscut dreptul și poate chiar obligația la renegocierea contractului, cu consecința intervenirii instanței de judecată pentru revizuirea sau încetarea contractului în caz de eșec (unele sisteme admitând doar una dintre cele două soluții, în lipsa acordului părților). Am analizat și cum influențează principiul bunei-credințe conduitele părților în caz de apariție a unui eveniment perturbator al conținutului raportului juridic contractual, mai precis din perspectiva pasivă a obligațiilor de care contractanții sunt ținuți dacă apare un eveniment perturbator, care provoacă onerozitate excesivă în executarea obligațiilor uneia dintre părți.

Partea cea mai dificilă a analizei noastre este cuprinsă în capitolul al 2-lea, unde am analizat manifestarea

impreviziunii în contractele cu titlu oneros. Demersul de a găsi o soluție rezonabilă pentru stabilirea pragului onerozității excesive pornind de la „Grămada lui Ebulide”, precum și modalitatea de a stabili propriu-zis onerozitatea excesivă, în funcție de modalitatea de executare a contractului (*i.e. uno actu* executabil integral la o dată ulterioară sau fragmentat/sucesivă), ținând cont de raportul valoric inițial subiectiv, au constituit raționamente sinuoase, pe care am reușit în final să le parcurgem, cu mai mult sau mai puțin succes. Ca formulă matematică, în principiu, alegând o bază convențională de 100, ori de câte ori $V_p/V_{cp} * 100 \geq P_{oe}$, vom fi în prezența onerozității excesive, iar ori de câte ori $V_p/V_{cp} * 100 < P_{oe}$, nu vom fi în prezența onerozității excesive (unde V_p = valoarea prestației, V_{cp} = valoarea contraprestației, P_{oe} = pragul onerozității excesive). Diferența dintre fluctuațiile prestației față de contraprestație ar trebui să atingă P_{oe} .

În vederea stabilirii pragului onerozității excesive, judecătorul va trebui: (i) să țină cont de ponderea dintre costurile de producție și profit raportat la preț, dacă este cazul; (ii) să fixeze o bază convențională, mai mare sau mai mică, ținând cont de pct. (i), de obiectul contractului,

implicit și de natura acestuia (e.g., dacă este sinalagmatic sau unilateral, de administrare sau de dispoziție, cu executare *uno ictu* – eventual fragmentată – sau cu executare succesivă) precum și de specificul afacerii (e.g., cât de speculativă este), dar și de alte împrejurări relevante (e.g., ruina debitorului, avantajul creditorului, ținând cont și de legătura contractului afectat de impreviziune cu alte contracte, precum și dacă este un contract internațional, durata contractului, cât s-a executat etc.); (iii) *să ajusteze baza convențională în funcție de fluctuațiile previzibile ale prestațiilor*, dacă este cazul.

De regulă, instanța va trebui să țină seama de echilibrul contractual subiectiv inițial, de la încheierea contractului, în sensul că, făcând comparația cu valorile obiective ale prestațiilor, va trebui să aibă în vedere diferența stabilită de părți, voit sau nevoit. În acest sens, am prezentat și demonstrat o serie de formule care pot fi folosite pentru a se stabili direct diferența dintre prestațiile contractuale, în funcție de modul cum se execută contractul, respectiv *uno ictu* la o dată ulterioară, *uno ictu* fragmentat (e.g., plata prețului în rate) sau succesiv/continuu.

Nu în ultimul rând, am arătat că impreviziunea este incidentă în contractele aleatorii, neexistând o excludere *expressis verbis* a acestora, precum și că în ipoteza raporturilor extracontractuale, de restituire a prestațiilor executate în temeiul unui contract desființat, există reguli speciale care se aplică, iar impreviziunea nu este incidentă în asemenea ipoteze.

După aceasta, ca tip de contracte cu titlu oneros, am analizat incidența impreviziunii în contractele de credit în valută, pornind de la riscul inerent la care împrumutatul este supus dacă încheie un asemenea contract, modul în care el s-a concretizat în România începând cu anul 2006, precum și soluțiile legislative eșuate și deciziile de neconstituționalitate nr. 623/2016 și nr. 62/2017 care le-au sancționat. Am constatat că tendința de creditare în valută a fost în creștere în România, însă, ulterior supraaprecierii monedelor străine în raport cu leul românesc, această tendință a scăzut, având în vedere măsurile prudențiale recomandate de BNR și frica populației de a recurge la credite în altă monedă decât cea în care își obține veniturile principale. Riscul valutar este unul inerent creditării în monedă străină, iar ponderea finanțării în alte monede decât cea națională trebuie să fie

mai mică în raport cu aceasta pentru stabilitate financiară și o economie sănătoasă, concluzie valabilă pentru orice stat membru UE.

Am analizat deciziile Curții Constituționale a României prin care au fost declarate neconstituționale cele două legi care au încercat să atenueze, într-un mod inadecvat, impactul creditelor acordate în franci elvețieni.

Legea nr. 77/2016 privind darea în plată a unor imobile în vederea stingerii obligațiilor asumate prin credite a fost declarată neconstituțională în mare parte prin Decizia CCR nr. 623/2016, iar proiectul de lege pentru completarea Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 50/2010 privind contractele de credit pentru consumatori, adoptată de Parlamentul României, a fost declarat neconstituțional *a priori* și *in integrum* prin Decizia CCR nr. 62/2017.

În primul caz, *grosso modo*, CCR a statuat că cele prevăzute în Legea dării în plată sunt constituționale doar în măsura în care constituie o aplicare a teoriei impreviziunii, consacrată de Codul civil român în vigoare în cuprinsul art. 1271, dar neconsacrată expres de vechiul Cod civil, aplicabil în perioada contractării de creditelor în CHF. Soluția a fost criticată în doctrina juridică română

nu prin prisma neconstituționalității legii în discuție, ci prin prisma compatibilității stingerii obligațiilor prin darea în plată a imobilului garantat cu ceea ce presupune aplicarea mecanismului impreviziunii, respectiv adaptarea contractului sau încetarea acestuia, în termenul și condițiile stabilite de instanță.

În cel de-al doilea caz, *grosso modo*, CCR a statuat că raționamentul și argumentele cuprinse în Decizia nr. 623/2016 rămân aplicabile, impreviziunea fiind mecanismul pe care instanțele judecătorești trebuie să îl aibă în vedere pentru adaptarea contractelor de credit în CHF, reieșind implicit că și a oricăror alte contracte de credit în valută dezechilibrate, putând reechilibra prestațiile prin conversia ratelor de plată în monedă națională ținând cont fie de cursul de schimb de la data încheierii contractului, fie de cel de la data survenirii evenimentului imprevizibil, fie cel de la data efectuării conversiei.

Pe scurt, toate cele trei soluții avansate de CCR sunt greșite. Prima soluție, constând în „înghețarea” cursului de schimb la cel de la data încheierii contractului este eronată, întrucât toate riscurile impreviziunii ar urma să fie transferate creditorului, ceea nu ar fi o distribuire

echitabilă. Cea de-a doua soluție, constând în „înghețarea” cursului de schimb la cel aplicabil la data survenirii evenimentului imprevizibil, este de asemenea eronată, întrucât, practic, fie debitorul (în cazul unei supraaprecieri), fie creditorul (în cazul unei deprecieri semnificative) ar fi cel care ar suporta în continuare dezechilibrul, de vreme ce cursul aplicabil ar fi cel de la momentul la care riscul valutar ar fi deja materializat, singurul potențial avantaj reieșind din ipoteza în care cursul de schimb al valutei ar continua să se aprecieze/deprecieze, după caz, evitându-se agravarea dezechilibrului. Ce-a de-a treia soluție, constând în „înghețarea” cursului de schimb la cel de la data efectuării conversiei, este de asemenea greșită, deoarece efectele s-ar produce exclusiv în patrimoniul debitorului, constatarea impreviziunii rămânând inutilă

Cel mai important câștig rezultat în urma pronunțării celor două decizii a fost acela că CCR a consacrat aplicabilitatea teoriei impreviziunii și sub imperiul vechiului Cod civil român, chiar în lipsa unei reglementări exprese, soluție parțial acceptată pe cale pretoriană și doctrinară la momentul respectiv

În capitolul 4, am descris metodele de adaptare de care se poate folosi judecătorul sesizat cu un caz de impreviziune, în funcție și de limitele investiției sale, precum și raportul dintre adaptare și soluția de încetare a contractului. Am stabilit că regula ar trebui să fie adaptarea, așa cum o impune mai noul principiu demonstrativ *favor contractus*, care ne orientează comportamentele într-un mod care să asigure securitatea și stabilitatea circuitului civil, fiind legat de soluțiile legislative care tind la salvarea contractului (precum adaptarea în caz de impreviziune). De aceea, soluțiile de desființare/încetare a contractelor ar trebui văzute ca *ultima ratio*, și numai în măsura în care ele servesc unui scop legitim al titularului dreptului. Cu toate acestea, legea nu îi oferă judecătorului niciun fel de reper după care să se ghideze când ar trebui să dispună o soluție sau alta, și nici în ce condiții.

Am disecat adaptarea judiciară în caz de impreviziune, *in genere*, prezentând modul în care judecătorul poate și uneori trebuie să procedeze, în funcție de cum a fost investită instanța, luând în considerare inclusiv ipotezele în care natura prestațiilor este diferită și eventual dacă există pluralitate de subiecte. În final, am

analizat soluția încetării contractului, cu scopul de a exhiba care sunt parametrii în care judecătorul poate să dispună o asemenea soluție radicală. Conceptual, încetarea contractului, la momentul și condițiile stabilite de instanță, este tot o formă de adaptare *lato sensu*; ea se poate dispune indiferent de modalitatea de executare a contractului. Dacă prestația excesiv de oneroasă este succesivă, instanța ar putea dispune încetarea, fără a exclude alternativa adaptării. Dacă aceasta ar fi *uno actu* fragmentată, instanța ar putea dispune încetarea în măsura în care ar considera că s-a executat suficient din obligație. Am arătat că la aceeași soluție s-ar ajunge indirect și dacă instanța ar dispune adaptarea, iar valoarea ar fi redusă până la nivelul la care debitorul a executat deja, în ipoteza obligațiilor *uno actu* executabile fragmentat.

Ulterior, am trecut la modul în care impreviziunea se manifestă în contractele cu titlu gratuit, arătând, *inter alia*, că în cazul liberalităților vor fi aplicabile prevederile speciale din cuprinsul art. 1006-1008 C. civ., iar în cazul actelor dezinteresate prevederile generale ale art. 1271 C. civ.

Aproape de final, având în vedere apariția evenimentului extraordinar al pandemiei COVID-19, am

cercetat modul în care aceasta, direct sau indirect, prin măsurile legislative pentru combaterea ei, a influențat executarea contractului și dacă poate avea valoarea juridică de impreviziune contractuală (în cazuri rare, așa cum am văzut), raportat la diferența importantă dintre onerozitate excesivă *in contractus* și supraîndatorare *in patrimonium*. Toată povestea a pornit de la comparația impreviziunii cu forța majoră și cazul fortuit, ca surse generatoare de imposibilitate fortuită de executare a obligațiilor contractuale.

Penultimul capitol a fost dedicat nulității parțiale a contractului și înlocuirii clauzelor desființate cu normele supletive, în scopul de a reechilibra, mai ales juridic, conținutul contractual. Din aceeași perspectivă, de formă atipică a adaptării, am analizat ineficacitatea clauzelor neuzuale, care, în realitate, este tot o formă a nulității parțiale. Apoi, am analizat reducerea quantumului clauzei penale pentru a evidenția că și aceasta, ca formă de revizuire judiciară *lato sensu*, poate fi văzută ca un tip de adaptare atipică, nerecunoscută expres în acest fel de lege.

Prezentul studiu a încercat să exhibe anumite detalii de finețe, o serie de probleme juridice complexe, greu de sesizat, dar și mai greu de rezolvat, din teritoriul

impreviziunii, care încă rămâne vast și insuficient explorat, ceea ce ne oferă oportunitatea de a contribui în viitorul apropiat cu noi studii de aprofundare a temei.

In fine, concluziile generale au reunit elementele de originalitate ale tezei așa cum au fost ele susținute analitic pe parcursul demersului nostru științific.

În argumentarea ideilor, concluziile au fost trase pe baza mai multor tipuri de raționamente utilizate în domeniul juridic. Printre acestea se numără metoda exegetică, inclusiv din perspectiva surselor de inspirație de drept comparat, metoda analogiei, cea teleologică, interpretările gramaticale, literale și sistematice, metoda inductivă și cea deductivă, raționamentele *a contrario*, *a fortiori*, *ad absurdum*, *modus ponens*, precum și inferența sorită.

Scopul nostru principal a fost să găsim soluții la probleme fie neaprofundate suficient, fie controversate luând în considerare opiniile din doctrina și jurisprudența relevante.

Anumite părți din cuprinsul prezentei teze au fost publicate ca studii în volumele unor conferințe naționale și internaționale, precum și în reviste juridice de prestigiu,

așa cum rezultă din notele de subsol și lista bibliografică din final.

Îmi asum responsabilitatea pentru orice eroare.

CUVINTE-CHEIE

adaptare; echilibrare; eroare; leziune;
impreviziune; onerozitate; bună-credință.

WEST UNIVERSITY OF TIMIȘOARA
LAW SCHOOL
DOCTORAL SCHOOL

THESIS

**Adaptation and balancing of civil contracts.
Inductions towards a doctrinal systematization**

Scientific leader: prof. Univ. Dr. Irina SFERDIAN

PhD student: Maximilian-Andrei DRUȚĂ

Timisoara

2021

CONTENT

INTRODUCTION	7
PART I. ETIOLOGY OF ADAPTATION AND BALANCING OF CIVIL CONTRACTS. RELEVANT THEORETICAL FUNDAMENTALS	10
1. INTRODUCTORY ASPECTS	10
2. RELEVANT PRINCIPLES OF ADAPTATION AND BALANCING OF CONTRACTS	14
2.1. THE PRINCIPLE OF AUTONOMY OF WILL	14
2.2. FREEDOM OF CONTRACT AND THE PRINCIPLES THAT ACCOMPANY IT	18
2.3. THE PRINCIPLE OF GOOD FAITH	36
2.4. THEORY OF CONTRACTUAL SOLIDARITY	69
2.5. <i>CLAUSULA REBUS SIC STANTIBUS</i> AND OTHER THEORIES REGARDING FORECAST	87
2.6. PRINCIPLE OF <i>FAVOR CONTRACTUS</i>	89
3. ADAPTATION AND BALANCING	92

3.1. BRIEF EXPLANATIONS ON THE NOTIONS OF ADAPTATION AND BALANCING OF CONTRACTS	92
4.CONCLUSIONS ABOUT THE FUNDAMENTALS OF ADAPTATION OF CONTRACTS	104
PART II. THE ADAPTATION. REMEDY FOR CONTRACTS AFFECTED BY ERROR OR LESION	105
1. ERROR AND LEGAL REMEDIES AVAILABLE TO THE PARTIES	106
1.1. PREAMBLE	106
1.2. SANCTION: TERMINATION OR ADAPTATION OF THE CONTRACT?	117
1.3. INTERMEDIATE CONCLUSIONS	126
2. LESION IN LIGHT OF GOOD FAITH. REMEDYING THE CONTRACT	127
2.1. INTRODUCTION. BRIEF HISTORY	127
2.2. SCOPE	130
2.3. NOTION, REQUIREMENTS AND BASIS OF LESION	141
2.4. CONCEPTS AND STRUCTURE OF LESION	155

2.5. SANCTION OF RELATIVE NULLITY. THE CONTRACT ADAPTATION ALTERNATIVE	162
2.6. CONCLUSIONS ABOUT LESION	183
3.GENERAL CONCLUSIONS OF PART II	185
<hr/>	
PART III. IMPREVISION IN REGARD TO ADAPTATION AND BALANCING OF CONTRACTS	186
1.GENERAL ASPECTS REGARDING IMPREVISION	189
1.1. PREAMBLE	189
1.2. FUNDAMENTALS	191
1.3. ELEMENTS OF COMPARATIVE LAW	194
1.4. THE ROMANIAN VERSION OF IMPREVISION LAW. THE ROLE OF GOOD FAITH	213
1.5. INTERMEDIATE CONCLUSIONS	231
2. THE EPICENTER OF IMPREVISION. ONEROUS CONTRACTS	233
2.1. PRELIMINARY ISSUES ABOUT ONEROUS CONTRACTS	233
2.2. IMPREVISION IN COMMUTATIVE CONTRACTS	235

2.3. IMPREVISION IN ALEATORY CONTRACTS	283
<hr/>	
3. IMPREVISION IN FOREIGN CURRENCY CREDIT CONTRACTS	298
3.1. GENERAL ISSUES REGARDING THE CURRENCY RISKS INHERENT TO FOREIGN CURRENCY LOANS AND THEIR SOCIO-ECONOMIC IMPACT	298
3.2. COMMENTARY ON DECISION NO. 623/2016 OF THE RCC REGARDING THE LAW OF PAYMENT. "A PIECE OF CAKE, THEY RIDDLED ME!"	322
<hr/>	
3.3. COMMENTARY ON DECISION NO. 62/2017 of THE RRC REGARDING THE DRAFT LAW ON THE CONVERSION OF FOREIGN CURRENCY LOANS	339
4. RULE OF ADAPTATION OF CONTRACTS AFFECTED BY IMPREVISION. TERMINATION AS THE EXCEPTION	344
4.1. THE GENERAL PROVISION IN THE MATTER, INSTITUTED BY ART. 1271 PAR. (2) C. CIV.	344
4.2. ADAPTATION CLAUSES	363
5. IS IMPREVISION APPLICABLE TO FREE OF CHARGE CONTRACTS?	368

5.1. APPLICABILITY OF IMPREVISION IN FREE OF CHARGE CONTRACTS	368
5.2. INTERMEDIATE CONCLUSIONS	383
6. THE EFFECT OF THE COVID-19 PANDEMIC ON THE PERFORMANCE OF CONTRACTS. FORCE MAJEURE, FORTUITOUS CASE, IMPREVISION OR ... DEPENDS?	385
6.1. DEMELIMATION OF IMPOSSIBILITY OF PERFORMANCE FROM IMPREVISION	385
6.2. EXTENSIVE ANALYSIS OF IMPOSSIBILITY OF PERFORMANCE AND IMPREVISION	390
6.3. INTERMEDIATE CONCLUSIONS	409
7. ATYPICAL FORMS OF ADAPTATION PROVIDED BY THE CIVIL CODE	411
7.1. PARTIAL NULLITY AND LEGAL REPLACEMENT OF NULL CLAUSES WITH SUPPLEMENTARY PROVISIONS	411
7.2. INEFFECTIVENESS OF UNCOMMON STANDARD TERMS	412
7.3. IS THE REDUCTION OF THE PENAL CLAUSE AMOUNT BY THE COURT, A FORM OF ADAPTATION?	414
8.SUMMARY CONCLUSIONS OF PART III	419
GENERAL CONCLUSIONS	421
BIBLIOGRAPHY	423

ADAPTATION AND BALANCING OF CIVIL CONTRACTS. INDUCTIONS TOWARDS A DOCTRINAL SYSTEMATIZATION

SUMMARY

In this paper, we aimed to analyze the adaptation and balancing of contracts, especially from the perspective of general and special regulations of the Civil Code, but, to a lesser extent, from the perspective of consumer rights, especially in terms of the imbalances to which they are exposed in foreign currency loan agreements.

The paper is structured in three parts. The first part comprises four chapters, respectively: (i) introductory aspects; (ii) the relevant principles for the adaptation and balancing of contracts (autonomy of will, freedom of contract, consensualism and binding force of contract, good faith, contractual solidarity, the *clausula rebus sic stantibus* and *favor contractus*); (iii) the definition and classification of adaptation and balancing of contracts; (iv) the conclusions of the first part.

In the First Chapter of the first part, we noticed that a conceptual change, an evolution and a paradigm shift were necessary, making the transition from the radical binding force of the contract, initially considered as derived from autonomy of will and contractual freedom, to good faith, equity and even to the theory of contractual

solidarity, which uses these concepts without forgetting the pragmatic side of interest. Thus was born the possibility of an interference in the contractual content, be it legislative or judicial. Of course, these situations are and must be treated, in our opinion, as mitigations or exceptions to the principle of sanctity of contracts. Conventional adaptation, on the other hand, is nothing more than an expression of the principle of freedom of contract and the principle of *pacta sunt servanda*.

The Romanian Civil code in force tried to reconcile the principles of contractual freedom, consensualism and binding force with the principles of good faith and equity, establishing rules, limitations and exceptions to them. After all, opting for one solution or another is a matter of legislative policy influenced by state policy at a given time, which in turn takes into account the social context and current requirements.

In some cases, the mentioned principles are in a state of complementarity, while, in some situations, they will be in competition, and some will win and others will lose. For example, the principle of good faith goes hand in hand with binding force when it requires the performance of obligations according to a certain standard of diligence, but deviates from it in the event of contingency, when it requires the creditor to comply with the request to negotiate the adjustment of the contract.

The definition of contract adaptation, in our view, is as follows: a legal mechanism established in favor of at least one of the parties to modify at least one of the performances, directly by the will of the party or the law,

or indirectly, in court, in terms of quality, quantity or execution, in a manner appropriate to the will of the party, parties, law or current circumstances, in order to safeguard the contractual relationship.

The Second Part includes, in two chapters, the analysis of consent defects in which the legislator provided the option of adaptation to save the contract from annulment by adapting it, and in the last chapter we will present brief conclusions of the second part of the thesis.

In the First Chapter, we analyzed the error in terms of notion, classifications and conditions, as regulated in the Civil Code, and at the end we showed how the relative nullity operates and how it can be avoided through adaptation, by the party whose consent was not vitiated. Error was reformed compared to the old regulation, being a matter of eminently private interest, reason for which the legislator provided only the sanction of relative nullity to the act, which leads to the protection of *errans*. False representation must fall on an essential circumstance or considered essential, being decisive for the expression of consent and therefore the conclusion of the contract. However, in order to be eligible for legal protection, *errans* must be free from fault for not knowing the actual circumstances in which the contract was concluded, in relation to his physical and mental characteristics (including intellectual) and the standard of conduct he would have had to reach, in the same factual / legal context. However, because the error does not involve the guilt of the contractor that was not in error, he can adapt the contract, which the legislator allowed him to do

unilaterally, in principle, without the possibility of *errans* to refuse it (allowing an unjustified refusal would be tantamount to validating an attitude contrary to good faith). In this way, the principle *favor contractus* prevailed, and it is clear that maintaining the contract is more economically useful than terminating it. The prerogative of unilateral adaptation is a potestative right, which neither *errans* nor the court can censor, as a rule.

In the Second Chapter, the lesion was subjected to the same analysis, also from the perspective of requirements, definition of term, conceptions of lesion, and, finally, to deepen the relative nullity, reducing the performance of the affected party and the remedy of adaptation. Lesion is a legal institution innovated by the current Civil Code, that has many interpretations and problems closely related to them, which is why the paper tried to show some of them and even provide solutions in some cases. In addition to the complications that may arise in the case of cancellation and confirmation of contracts in which the parties consist of several persons, the judicial adaptation of an unbalanced contract *ab initio* is, in turn, problematic, involving various assumptions. The injury gives the right to an adaptation that can be requested judicially, being subject to the *a priori* control of the court regarding its fair and opportune character, remaining at its discretion whether or not it will admit this alternative to the detriment of relative nullity.

Therefore, adaptation is not equivalent to balancing, because sometimes it involves it (the case of the lesion), but other times it does not (the case of the error). When

we have balancing, we will also have a matching of the contractual benefits, so an adaptation, but not always when we are in the presence of the adaptation we will automatically talk about balancing. Therefore, the imbalance is not the common denominator of the adjustment of contracts, except in the case of adjustment by balancing.

The Third Part of the paper brings to the fore the imprevisión (we will use this term instead of the more usual *hardship*, as it is the Romanian term used in the Civil code and similar to the French term *imprévision*) and includes eight chapters. I dedicated the first chapter to the presentation of some general aspects regarding, such as the fundamentals, the transnational sources of inspiration of the Romanian legislator and the way in which imprevisión was regulated in Romania according to them.

The Second Chapter concerns the incidence of contingency in onerous contracts, and in it we will analyze a number of issues unclear in the doctrine related to the way of establishing the threshold of excessive onerosity, as well as its determination according to subjective values and objectives of the products / services at time of conclusion of the contract, respectively from the due date. Subsequently, we presented the arguments for which imprevisión is also applicable to aleatory contracts.

The Third Chapter addresses the way in which the imprevisión manifests itself in foreign currency credit agreements, bringing into discussion the Decisions of the Constitutional Court of Romania no. 623/2016 and no. 62/2017, which concerned the unconstitutionality of Law

no. 77/2016 of the payment and the draft law on the conversion of loans into foreign currency.

In Chapter Four, we analyzed the adaptation in case of imprevision, establishing that it is a priority over the solution of termination, and how the judge can proceed to adapt a contract affected by contingency, based on the general regulation provided by art. 1271 of the Civil Code. Subsequently, we detailed the revision (hardship) clause and the indexation clause, which, theoretically, have the role of leading to an out-of-court adaptation of the contract.

In Chapter Five, we delved into how imprevision manifests itself in free of charge contracts.

Given the current reality generated by the COVID-19 pandemic, we could not omit the analysis of how it and / or the legislative solutions adopted to combat it interfere with the execution of contracts, respectively how it metamorphoses into *force majeure*, *fortuitous event* or imprevision in contractual relations, all of which will be presented in chapter six.

Chapter Seven presents a series of hypotheses of *lato sensu* adaptation that are not expressly qualified as such by the Civil Code, namely the partial nullity and *ope legis* replacement of the eliminated clauses with the suppletive provisions, the lack of effects of the uncommon terms, as well as the reduction of the penal clause, atypical way of adjustment in the phase of non-execution of contractual obligations.

At the end of the Third Part, in Chapter Eight, I drew my conclusions.

The incursion I tried was a kind of roller-coaster on the tracks of improvisation, not for fun, but for scientific scrutiny of certain routes, the others remaining to be explored. Thus, we started with the comparative study related to regulations from other states (*i.e.*, France, Quebec province of Canada, Germany, Italy, England) and international trade instruments (*i.e.*, UNIDROIT Principles, PECL, DCFR), some of which are also the main sources of inspiration for drafting art. 1271 of the Romanian Civil Code.

It can be seen that most regulations (with few exceptions) accept posteriority, reasonable unpredictability and non-assumption of the event as conditions for invoking unforeseen circumstances. Also, as a rule, in one way or another, the right and perhaps even the obligation to renegotiate the contract is recognized, with the consequence of the court intervening to review or terminate the contract in case of failure (some systems admitting only one of the two solutions, in absence of the agreement of the parties). We also analyzed how the principle of good faith influences the conduct of the parties in case of a disturbing event of the content of the contractual legal relationship, more precisely from the passive perspective of the obligations that the contractors are bound if a disruptive event occurs, which causes excessive onerousness to one of the parties.

The most difficult part of our analysis is contained in Chapter 2, where we analyzed the manifestation of

imprevision in onerous contracts. The approach to find a reasonable solution for setting the threshold of excessive onerousness starting from the "Pile of Eubulides", as well as the way to establish the excessive onerousness itself, depending on the way of executing the contract (*i.e.*, *uno actu* fully executable at a time subsequent or fragmented or in a successive manner), taking into account also the initial subjective value ratio, constituted sinuous reasonings, which we finally managed to go through, with more or less success. As a mathematical formula, in principle, choosing a conventional base of 100, whenever $V_p / V_{cp} * 100 \geq P_{oe}$, we will be in the presence of excessive onerousness, and whenever $V_p / V_{cp} * 100 < P_{oe}$, we will not be in the presence of excessive onerousness (where V_p = value of the performance, V_{cp} = value of the counter performance, P_{oe} = threshold of excessive onerousness). The difference between the fluctuations of the performance compared to the counter performance should reach P_{oe} .

In order to establish the threshold of excessive onerousness, the judge will have to: (i) take into account the balance between production costs and price-related profit, if any; (ii) to establish a conventional basis, more or less, taking into account point (i), the object of the contract and its nature (*e.g.*, if it is synallagmatic or unilateral, of administration or disposition, with *uno actu* execution - possibly fragmented - or with successive execution) as well as the specifics of the business (*e.g.*, how speculative it is), but also other relevant circumstances (*e.g.*, debtor's ruin, creditor's advantage, taking into account the relationship of the contract

affected by contingency with other contracts, as well as whether it is an international contract, the duration of the contract, how long it has been performed, etc.); (iii) adjust the conventional basis to the foreseeable fluctuations of the performance, if any.

As a rule, the court will have to take into account the initial subjective contractual balance, from the conclusion of the contract, in the sense that, when comparing with the objective values of the benefits, it will have to take into account the difference established by the parties. In this regard, we have presented and demonstrated a series of formulas that can be used to directly establish the difference between contractual performances, depending on how the contract is performed, respectively *uno ictu* at a later date, *uno ictu* fragmented (e.g., payment of price in installments) or successively / continuously.

Last but not least, I have shown that imprevision is incidental in aleatory contracts, there being no express exclusion of them, and that in the case of non-contractual relations, refund of performances executed under a terminated contract, there are special rules that apply, and imprevision is not incidental in such cases.

After that, as a type of onerous contract, we analyzed the incidence of imprevision in foreign currency credit agreements, starting from the inherent risk to which the borrower is subject if it concludes such a contract, the way it materialized in Romania since 2006, as well as the failed legislative solutions and the decisions of unconstitutionality no. 623/2016 and no. 62/2017 which sanctioned them. We found that the trend of foreign

currency lending was increasing in Romania, but, after the overestimation of foreign currencies against the Romanian leu, this trend decreased, given the prudential measures recommended by the NBR and the fear of the population to resort to loans in different currencies than the one in which the client obtains its main income. Foreign exchange risk is inherent in foreign currency lending, and the share of financing in currencies other than the national currency must be lower for financial stability and a healthy economy, a conclusion that applies to any EU Member State.

We analyzed the decisions of the Constitutional Court of Romania by which the two laws that tried to mitigate, in an inadequate way, the impact of the credits granted in Swiss francs were declared unconstitutional.

Law no. 77/2016 on the giving in payment of real estate in order to settle the obligations assumed through loans was declared unconstitutional largely by CCR Decision no. 623/2016, and the draft Law for completing the Government Emergency Ordinance no. 50/2010 on consumer credit contracts, adopted by the Romanian Parliament, was declared unconstitutional a priori and in its entirety by CCR Decision no. 62/2017.

In the first case, roughly speaking, the CCR ruled that those provided in the Law on giving in payment are constitutional only insofar as they constitute an application of the theory of imprevision, enshrined in the Romanian Civil Code in force in art. 1271, but not expressly enshrined in the old Civil Code, applicable during the period of contracting loans in CHF. The

solution was criticized in the Romanian legal doctrine not in terms of the unconstitutionality of the law in question, but in terms of compatibility of settlement of obligations by giving in payment the guaranteed property with what involves the application of the imprevision mechanism, respectively adaptation of the contract or termination, within the term and conditions established by the court.

In the second case, roughly speaking, the RCC ruled that the reasoning and arguments contained in Decision no. 623/2016 remain applicable, the imprevision is the mechanism that the courts must take into account for the adjustment of credit agreements in CHF, implicitly showing that this applies to any other unbalanced foreign currency credit agreements, being able to rebalance benefits by converting payment rates into national currency, by taking into account either the exchange rate from the date of conclusion of the contract, the date of occurrence of the unforeseen event, or the date of the conversion.

In short, all three advanced CCR solutions are wrong. The first solution, which consists in "freezing" the exchange rate at the date of the conclusion of the contract, is erroneous, as all risks of contingency would be transferred to the creditor, which would not be a fair distribution. The second solution, consisting in "freezing" the exchange rate to the one applicable at the date of the unforeseen event, is also erroneous, since, in practice, either the debtor (in case of overestimation) or the creditor (in case of significant depreciation) would be the one that would continue to bear the imbalance, since the applicable

exchange rate would be the one from the moment when the currency risk would have already materialized, the only potential advantage arising from the assumption that the exchange rate would continue to appreciate / depreciate, as appropriate, avoiding aggravation of the imbalance. The third solution, consisting in "freezing" the exchange rate at the date of the conversion, is also wrong, because the effects would occur exclusively in the debtor's assets, so stating imprevision would remain unnecessary.

The most important gain resulting from the pronouncement of the two decisions was that RCC enshrined the applicability of the theory of imprevision also under the rule of the old Romanian Civil Code, even in the absence of express regulation, a solution partially accepted by Praetorian and doctrinal ways at the time.

In Chapter 4, we described the methods of adaptation that can be used by the judge notified with a case of unexpected circumstances, depending on the limits of his investment, as well as the relationship between adaptation and the solution of termination of the contract. We have established that the rule should be adaptation, as required by the newer demonstrative principle *favor contractus*, which guides our behavior in a way that ensures the security and stability of the civil circuit, being linked to legislative solutions aimed at saving the contract (such as adaptation in case of unforeseen circumstances). Therefore, solutions to terminate the contract should be seen as a last resort, and only to the extent that they serve a legitimate purpose of the right holder. However, the law does not provide the judge with any benchmark to guide

him when he should decide one solution or another, nor under what conditions.

We dissected the judicial adaptation in case of imprevision, in general, presenting the way in which the judge can and sometimes must proceed, depending on how the court was invested, taking into account also the hypotheses in which the nature of performances is different and possibly if there is a plurality of persons on one or all the parties. Finally, we analyzed the solution of terminating the contract, in order to exhibit the parameters in which the judge can order such a radical solution. Conceptually, the termination of the contract, at the time and conditions established by the court, is also a form of adaptation *lato sensu*; it can be ordered regardless of the manner of execution of the contract. If the excessively onerous performance is successive, the court could order the termination, without excluding the alternative of adaptation. If it were a fragmented *uno ictu* performance, the court could order the cessation to the extent that it considers that the obligation has been sufficiently fulfilled. We pointed out that the same solution would be reached indirectly if the court ordered the adaptation, and the value would be reduced to the level at which the debtor has already executed, in the event of fragmented *uno ictu* executable obligations.

Subsequently, we moved on to the way in which imprevision manifests itself free of charge contracts, showing, *inter alia*, that in the case of liberalities the special provisions of art. 1006-1008 of the Civil Code

apply, while in the case of disinterested acts the general provisions of art. 1271 from the Civil Code are applicable.

Near the end, given the occurrence of the extraordinary event of the COVID-19 pandemic, we investigated how it, directly or indirectly, through legislative measures, influenced the execution of the contract and whether it can have the legal value of contractual imprevision (in rare cases, as we have seen), related to the important difference between excessive onerousness in the contract and over-indebtedness in the patrimony. The whole story started from the comparison of contingency with *force majeure* and *fortuitous case*, as sources generating fortuitous impossibility to perform contractual obligations.

The penultimate chapter was dedicated to the partial nullity of the contract and the replacement of the eliminated clauses with the supplementary norms, in order to rebalance, especially legally, the contractual content. From the same perspective, of atypical form of adaptation, we analyzed the ineffectiveness of uncommon terms, which, in reality, is also a form of partial nullity. Then, we analyzed the reduction of the amount of the penal clause in order to highlight that this, as a form of judicial review *lato sensu*, can be seen as a type of atypical adaptation, not expressly recognized in this kind of law.

The present study tried to exhibit certain details of finesse, a series of complex legal problems, difficult to notice, but also more difficult to solve, from the territory of imprevision, which still remains vast and insufficiently explored, so that it gives us the opportunity to contribute in the near future with new studies to deepen the topic.

Finally, the general conclusions brought together the elements of originality of the thesis as they were analytically supported during our scientific approach.

In arguing the ideas, conclusions were drawn based on several types of reasoning used in the legal field. These include the exegetical method, including from the perspective of sources of comparative law, the method of analogy, the teleological, grammatical, literal and systematic interpretations, the inductive and deductive method, reasoning *a contrario*, *a fortiori*, *ad absurdum*, *modus ponens*, as also the sorites logic.

Our main goal was to find solutions to problems that were either insufficiently in-depth or controversial, taking into account the views of relevant doctrine and jurisprudence.

Certain parts of the content of this thesis have been published as studies in the volumes of national and international conferences, as well as in prestigious legal journals, as shown in the footnotes and the bibliography at the end.

I take responsibility for any errors.

KEYWORDS

adaptation; balancing; error; lesion; imprevision; onerousness; good faith.